

Отримано: 25 жовтня 2018 р.

Прорецензовано: 01 листопада 2018 р.

Прийнято до друку: 06 листопада 2018 р.

e-mail: l.klevchik@chnu.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2018-11(39)-9-13

Клевчик Л. Л. Шляхи подолання проблеми бідності в сучасних глобалізаційних умовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2018. № 11(39). С. 9–13.

УДК: 330.5

JEL-класифікація: I32, A14

Клевчик Леонід Леонідович,

кандидат економічних наук, асистент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ УМОВАХ

Стаття присвячена актуальним проблемам поширення бідності в сучасних глобалізаційних умовах та шляхам їх подолання. Розглянуто сутність категорії бідності, її причини, концепції та показники до дослідження бідності, які застосовуються у світовій практиці. Досліджено спосіб адресної соціальної допомоги незахищеним верствам населення. Проведено оцінку рівня бідності в країнах ЄС та Україні, а також запропоновано напрями подолання бідності.

Ключові слова: бідність, дохід, економічне зростання, безробіття, глобалізація.

Клевчик Леонид Леонидович,

кандидат экономических наук, ассистент кафедры экономической теории, менеджмента и администрирования
Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ БЕДНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена актуальным проблемам бедности в современных глобализационных условиях и путям их преодоления. Рассмотрены сущность категории бедности, ее причины, концепции и показатели к исследованию бедности, которые применяются в мировой практике. Исследовано способ адресной социальной помощи незащищенным слоям населения. Проведена оценка уровня бедности в странах ЕС и Украины, а также предложены направления преодоления бедности.

Ключевые слова: бедность, доход, экономический рост, безработица, глобализация.

Leonid Klevchik,

PhD in Economics, Assistant at the Department of Economic Theory, Management and Administration
Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovich

WAYS OF DEALING WITH THE POVERTY PROBLEM IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article is devoted to actual problems of poverty and the ways of overcoming it in conditions of globalization. The article deals with the global problems of our time. One of the global problems of mankind - the poverty is considered in detail. The purpose of our article is to assess the level of poverty and to substantiate the ways to overcome the poverty problem in today's globalized conditions. The essence of the category of poverty, its causes, concepts and indicators used in world practice, are considered. Poverty rates in the EU and Ukraine are evaluated and poverty reduction directions are considered. The main indicators of poverty reduction to be achieved by Ukraine are: economic growth; update of the minimum living wages and minimum wage, pensions to realistic values; growth of GDP and human development index; reduction of inflation, taxes, unemployment. With the adoption of a visa-free regime, Ukrainian citizens are being offered employment in European countries, which enables them to increase the profitability of Ukrainian families and reduce poverty. One of the ways of overcoming poverty are the earnings on the Internet, where people usually spend less time to perform their tasks, and earn more than the minimum income. Poverty is a multifaceted socio-economic phenomenon that is inherent in any country in the world, regardless of its level of economic prosperity. The mechanism of compulsory social insurance, which involves high labor pensions, unemployment benefits, child care and benefits, as well as high-quality health care, is a widely used method to combat poverty.

Key words: poverty, income, economic growth, unemployment, globalization.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема бідності набула глобального характеру, стала однією з ключових проблем та прерогативою діяльності багатьох міжнародних інституцій, основною соціальною стратегією ХХІ століття. Також бідність є однією з найбільшочіших проблем сучасності, від якої страждає значна частина населення планети: вона суттєво обмежує можливості людського розвитку, породжує

масштабні соціальні та політичні конфлікти, становить загрозу єдності суспільств та національній безпеці країн.

Економічні кризи сучасності впливають на рівень життя населення, ріст цін та невідповідність доходів, призводять до неспроможності забезпечення мінімального прожиткового мінімуму, тому запобігання і подолання бідності можна визначити як одну з найактуальніших глобальних проблем сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний економічний стан країни, загострення проблеми бідності призвели до активного вивчення питання соціологами, економістами, психологами, політиками.

Проблема бідності та шляхи її подолання досліджуються в глобалізаційних умовах Д. Гелдом, Н. Бердсолом, А. Булатовим, В. Паньковим, Я. Столярчуком. Як соціально-економічний аспект, бідність вивчають провідні вітчизняні та зарубіжні вчені: Ю. Архангельський, О. Бородіна, І. Гнибіденко, Р. Дарендорф, В. Кравченко, Н. Коваленко, І. Приходько, Л. Черенько. На сьогодні нерозв'язаними залишаються питання нерівномірного розподілу та перерозподілу доходу, порівняння бідності України з європейськими країнами, методики оцінки рівня бідності.

Отже, проблема бідності та шляхи її згладжування потребують подальшого активного розкриття.

Мета і завдання дослідження. Метою нашої статті є оцінити рівень бідності та обґрунтувати шляхи подолання проблеми бідності в сучасних глобалізаційних умовах.

Завдання статті:

– з'ясування теоретичних аспектів категорії бідності, її причин, концепцій та показників до дослідження бідності;

– оцінка рівня бідності в країнах ЄС та Україні;

– визначення напрямів подолання проблеми бідності в сучасних глобалізаційних умовах.

Виклад основного матеріалу. Бідність як явище включає в себе різні поняття, такі як недостатність ресурсів, фізіологічні та соціальні потреби, обмеження, самоповагу, людські цінності тощо. Крім того, вона залежить від традицій, норм поведінки, цінностей різних народів і держав.

На нашу думку, бідність – це фінансовий, соціально-економічний, морально-психологічний стан людини (сім'ї, населення), коли не можливо забезпечити задоволення всіх першочергових потреб, спостерігається перевищення споживчих витрат над доходами, небажання та неможливість реалізації своїх можливостей.

У документах ООН підкреслюються чотири основних прояви бідності:

1) коротка тривалість життя;

2) низька професійно-освітня підготовка;

3) позбавлення економічної бази нормального життя (чистої питної води, медичних послуг, якісного харчування);

4) усунення від суспільного життя [4].

Є ситуації, коли від громадянина не залежить факт знаходження його за межею бідності, але є й такі, коли люди самі доводять себе до цього стану. Можна виділити кілька основних причин, що провокують злидні в країні, групуючи їх так: політичні (військовий стан); медичні, соціальні (інвалідність, старість); грошові (девальвація, криза, низький рівень зарплати); географічні (некомфортні та нерозвинені області); демографічні (високий відсоток неповних сімей); особистісні (алкоголізм, наркоманія, азартні ігри); кваліфікаційний (недостатність освіти).

На думку Н. В. Коваленко, основою бідності є нерівність, яка породжена комплексом причин, серед яких: глобальні, загальноекономічні, трансформаційні та особисті [4].

І. В. Приходько вважає, що основні причини бідності можна згрупувати так: економічні, політичні та соціальні. Також виділяє види бідності: повна, часткова, крайня, суб'єктивна, форс-мажорна та соціальна ексклюзія [6, с. 530].

До найбільш об'єктивних ознак бідності можна віднести такі: відсутність роботи як джерела існування сім'ї працівника, відсутність належних умов життя, низьку якість харчування й високий відсоток витрат доходів сімей на харчування, неможливість користування платними медичними та освітніми послугами, низька професійно-освітня підготовка та коротка тривалість життя. Окремою характеристикою бідності в сучасних дослідженнях називають вилучення з суспільного життя та соціальну ізоляцію, а також неможливість належної участі індивіда у процесах, які безпосередньо впливають на рівень життя людей та показники людського розвитку.

У світовій практиці застосовуються різні концепції та підходи до дослідження бідності:

5) абсолютна концепція базується на зіставленні доходів, необхідних для задоволення деякого набору мінімальних потреб людини, з доходами, які вона отримує;

б) відносна концепція, згідно з якою людина або сім'я вважається бідною в тому разі, якщо кошти, які вони мають, не дозволяють їм вести спосіб життя, прийнятий у суспільстві, в якому вони живуть;

7) суб'єктивна концепція передбачає виокремлення бідних на основі самооцінювання [2].

У дослідженні бідності важливу роль відіграє методика її кількісного оцінювання. Для комплексної оцінки бідності в соціальній статистиці використовують такі показники, як межа крайньої форми бідності, рівень бідності, глибина бідності, середній і сукупний дефіцит доходу бідного населення [8].

Глобалізація світової економіки покликана покращувати добробут людей, але не існує жодного процесу без негативних наслідків. Загалом спостерігається загальне зниження рівня бідності, але попри це 3,4 млрд. жителів планети борються за задоволення базових потреб. Межа бідності в країнах із рівнем доходів нижчим від середнього – до 3,20 дол. на день, у країнах із рівнем доходу вищим від середнього – 5,50 дол. на день, крайнє зубожіння визначається життям менш ніж 1,90 дол. на день.

Згідно зі звітом Євростату про рівень бідності в країнах ЄС, у 2017 році 22,5% (112,9 млн. осіб) населення Євросоюзу перебувало на межі бідності або соціального відчуження. Кожен четвертий житель Євросоюзу недоїдає або потребує соціальної підтримки. Найбідніше населення – у Болгарії, Греції та Румунії: більше третини громадян цих країн мають грошову потребу. Найменше бідних у Чехії, Фінляндії та Словаччині [5].

У 2016 році 23,4% жителів країн Європейського Союзу перебували в зоні ризику бідності або соціального неблагополуччя, тож рівень бідності скоротився на 0,9%. Порівняно з 2008 роком показник знизився на 1,2%. У 2017 році частка осіб, які мають низький дохід, становила 16,9% порівняно з 17,3% в 2016 році і 16,6% в 2008 році.

Згідно з даними звіту Міжнародного валютного фонду (МВФ), Україну вважають найбіднішою країною Європи. За розміром ВВП на душу населення Україну обійшла Молдова: ця країна посідає 133-є місце в світі з 2694,469 доларів ВВП на душу населення, а Україна – 134-е місце в світі з 2656,01 доларів ВВП на душу населення.

У період 1991–2000 років в Україні відбувається різке розшарування населення за рівнем доходів, але з 2001 р. спостерігається поступове зниження рівня абсолютної бідності аж до настання світової економічної та системної кризи в країні у 2008–2009 рр. [3, с. 38].

Економічну ситуацію в Україні значно ускладнили політична криза наприкінці 2013 року, анексія АР Крим Росією та збройний конфлікт на Донбасі. Тому ВВП впав у 2014 році на 28,1%, а в 2015 році – на 31,3% за рахунок скорочення виробництва та втрати частини індустріального й експортного потенціалу країни. Безробіття у 2015 році досягло рівня 1654 тис. осіб, відбулося падіння рівня життя більшості українців, що зумовило появу нових видів бідності (біженців, внутрішньо переміщених осіб). Нині з'явилася загроза появи застійної бідності, коли в бідних сімей немає надії вибратися з низького рівня життя.

Тільки за 2016 рік кількість людей, що живуть за межею бідності, в Україні збільшилася в 2 рази – із 28% до 58% при майже незмінному відносному показнику. Сьогодні за межею бідності проживають близько 23% сімей, де є пенсіонери, і близько 38% сімей з двома дітьми. За даними ООН, за межею бідності в Україні на сьогодні перебуває 78% населення.

2017 рік став переломним у ситуації з бідністю в Україні. Уперше з 2013 року вдалося досягти зниження масштабів бідності. Водночас підвищення рівня відносної бідності свідчить, що бідніші верстви мали менший зиск від результатів економічного зростання порівняно з рештою населення.

Разом із тим є позитивні зрушення, зокрема загальне покращення у ситуації з бідністю та у системі підтримки бідних. Ці позитивні зміни відбулися, передусім, завдяки зростанню мінімальної заробітної плати та реформуванню програм соціальної підтримки [1].

Питання подолання бідності у світі залишається першочерговим і сьогодні, воно регламентується Європейською соціальною хартією, а також Цілями сталого розвитку, схваленими на саміті ООН на період із 2015 до 2030 року, відповідно, це питання актуалізоване і в Україні. У 2015 році лідери 193 країн світу на саміті ООН із питань сталого розвитку ухвалили 17 глобальних цілей, які дадуть змогу досягти трьох важливих результатів у найближчі 15 років: покінчити з крайньою бідністю, побороти нерівність та несправедливість, зайнятися викликами зміни клімату. У Цілях сталого розвитку першою визначено подолання бідності у всіх формах і всюди.

Боротьба з бідністю завжди належала до пріоритетів ЄС. Зокрема з метою подолання бідності ЄС виробив такі пріоритетні напрями діяльності:

– збільшення зв'язку між соціальним захистом, освітою та навчанням через активну політику зайнятості;

– модернізація системи соціального захисту, забезпечення її стабільності, адекватності й доступності для всіх;

- усунення перешкод щодо доступу до освіти та перепідготовки кадрів на всіх вікових етапах людського життя, з особливою увагою до найбільш знедолених груп;
- допомога сім'ям для боротьби з дитячою бідністю;
- забезпечення гідного житла для вразливих груп, розробка комплексних підходів до боротьби з безпритульністю;
- покращення доступу до якісних послуг у таких сферах: охорона здоров'я, соціальні послуги, транспорт, нові інформаційно-комунікативні технології;
- усунення гендерної дискримінації, забезпечення соціальної інтеграції осіб з особливими потребами (інвалідів), а також етнічних меншин та іммігрантів;
- запобігання надмірної заборгованості громадян [2].

Стратегія реалізації цих завдань передбачає співробітництво між країнами-членами Євросоюзу, органами влади різного рівня та неурядовими організаціями. У більшості європейських країн зменшити рівень бідності вдалося завдяки широкому розвитку сфери виробництва та послуг і максимальному залученню до трудового процесу працездатного населення.

Вітчизняні науковці запропонували такі заходи для вирішення проблеми бідності:

- 8) зростання ВВП й удосконалення механізмів його розподілу;
- 9) зниження рівня безробіття, розвиток тимчасової зайнятості і громадських робіт;
- 10) посилення ефективності соціальної захищеності населення;
- 11) регулювання мінімальної заробітної плати;
- 12) активізація співпраці між державою, громадськими організаціями та бізнесом із метою дотримання принципів соціального партнерства і солідарності;
- 13) забезпечення адресності державної соціальної допомоги;
- 14) кардинальне реформування системи надання пільг;
- 15) впорядкування процесу трудової міграції;
- 16) підвищення дієвості чинної законодавчої бази і справедливості судової системи;
- 17) підвищення розміру щомісячної допомоги на дитину віком до 6 років до рівня прожиткового мінімуму;
- 18) забезпечення державної підтримки депресивних регіонів та виваженої реструктуризації їхньої економіки та ін. [7].

Головними показниками зменшення бідності, які повинна досягти Україна, є економічне зростання; призведення мінімального прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, пенсії до реальних значень; ріст ВВП та індексу людського розвитку; зменшення інфляції, податків, безробіття. Із прийняттям безвізового режиму громадянам України пропонують зайнятість у європейських країнах, що дає змогу підвищити дохідність сімей українців та зменшити рівень бідності. Також, на нашу думку, шляхом подолання бідності є заробіток в інтернеті, де зазвичай люди витрачають менше часу на виконання поставлених завдань, а отримують дохід більший за мінімальний.

Однак запровадження нової якості життя, соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів не можливе без розв'язання проблем, пов'язаних із макроекономічною стабілізацією в країні, здійсненням ефективної інноваційної та науково-технічної політики.

Висновки. Бідність – це багатогранне соціально-економічне явище, притаманне будь-якій країні світу незалежно від рівня її економічного добробуту. Політики, економісти, соціологи повинні згуртовано працювати, аналізуючи поточний стан і динаміку суспільного розвитку, на основі чого розробляти саме такі шляхи, які будуть ефективні в реаліях функціонування держави. Шляхи подолання бідності не можливі без державного контролю, а проблема бідності потребує більшої уваги з боку влади, оскільки може перерости в найбільшу соціальну проблему для країни та розділити населення на недосяжні класи.

Уникнути бідності взагалі не можливо, як не можна її подолати, але це явище має бути контрольованим і регульованим, бо соціальною проблемою бідність стає тоді, коли виходить з-під державного контролю, набуває форм застійної та хронічної. Подолання бідності у всіх формах залишається однією з найбільших проблем, що стоять перед людством.

У європейській практиці широко використовуються два головних способи боротьби з бідністю.

Перший спосіб полягає у забезпеченні та підтримці мінімальних доходів (заробітної плати і пенсій), достатніх для збереження діючих нормальних стандартів споживання. Другий спосіб полягає у використанні адресної соціальної допомоги незахищеним верствам населення. Його застосовують у країнах, де доходи основної маси населення низькі, а розподіл соціальної допомоги – основний метод соціальної підтримки для значної частини населення країни.

Крім цього, для боротьби з бідністю широко використовують механізм обов'язкового соціального страхування, яке передбачає високі трудові пенсії, допомоги по безробіттю, допомоги та пільги на дітей, а також якісне медичне обслуговування.

Література:

1. Шевченко О. Боротьба з бідністю як пріоритетне завдання євроінтеграційної політики України. *Економіст*. 2012. № 12. С. 39–41.
2. Авчухова А. М. Використання європейського досвіду подолання бідності в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 3. С. 90–95.
3. Задорожна С. М. Інституційні механізми подолання бідності в Україні. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2016. № 2. С. 37–55.
4. Коваленко Н. В. Бідність як соціально-економічна категорія. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_2_10 (Дата відвідування: 10.11.2018).
5. Сайт статистичної служби Європейського Союзу. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained> (Дата відвідування: 15.11.2018).
6. Приходько І. В. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття бідності. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 529–532.
7. Кравченко М. В. Особливості державної політики щодо подолання бідності в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 1. С. 135–141.
8. Хомяк М. Бідність в Україні у показниках соціальної статистики. *Соціологічні студії*. 2013. № 2 (3). С. 70–76.